

SOCOL

Tecnologia
Social

Estudi per a l'avaluació qualitativa de la Xarxa de Fàbriques de Creació

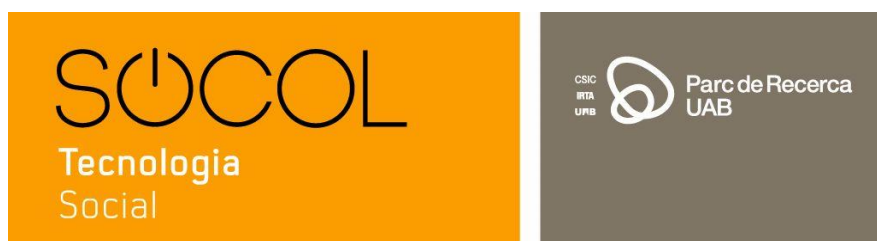
Juny - Desembre 2015

CSIC
IRTA
URB

Parc de Recerca
UAB

ÍNDEX

INTRODUCCIÓ.....	4
REVISIÓ DE LA LITERATURA	6
CONTEXT GENERAL: LA RAÓ DE SER DE LES FÀBRIQUES DE CREACIÓ	6
CRITERIS D'AVALUACIÓ GENERALS	7
CRITERI ECONOMICISTA.....	7
CRITERI DE DESENVOLUPAMENT SOCIAL I SUSTENTABLE NO EXCLUSIVAMENT ECONÒMIC	10
UN CAMÍ A SEGUIR	13
REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES	13
ESTUDI/DIAGNOSI.....	17
INTRODUCCIÓ: DELS MODELS EXTERNS A LA PERSPECTIVA PRÒPIA	17
ENTREVISTES REALITZADES	17
UN PUNT DE PARTIDA: DELS MODELS EXTERNS A LA PERSPECTIVA PRÒPIA	18
LA XARXA: NECESSITATS I URGÈNCIES.....	19
QUÈ SÓN I QUÈ FAN LES FÀBRIQUES DE CREACIÓ.....	21
METODOLOGIA.....	21
CONSIDERACIONS PRÈVIES	22

CONCEPTE CENTRAL: EL PROCÉS	23
PRIMERA CONSEQÜÈNCIA: LA PARTICIPACIÓ I LA DIVERSITAT COM A EIXOS TRANSVERSALS.....	24
SEGONA CONSEQÜÈNCIA: L'ACOMPANYAMENT, EL SUPORT A LA CREACIÓ	25
TERCERA CONSEQÜÈNCIA: REDEFINIR ELS VALORS.....	27
<u>PROPOSTA D'AVALUACIÓ QUALITATIVA A MIDA DE LES FÀBRIQUES.....</u>	34
INTRODUCCIÓ	34
LA METODOLOGIA QUALITATIVA: PERSPECTIVA I CARACTERÍSTIQUES DEL SEU DISSENY	35
APRENTATGES DE LA REVISIÓ I L'ESTUDI/DIAGNOSI	35
OBJECTIUS.....	37
(BREU) MARC TEÒRIC I METODOLOGIA	38
RECOLLIDA D'INFORMACIÓ.....	39
ANÀLISI DE LA INFORMACIÓ.....	40
CONCLUSIÓ PARCIAL.....	41

INTRODUCCIÓ

En el present informe agrupem les tres parts de l'estudi previ a la realització d'una avaluació qualitativa de la xarxa de Fàbriques de Creació de Barcelona. Des d'un principi vam considerar cadascuna d'aquestes parts com un engranatge d'un tot que ens havia de permetre encarar amb el màxim de garanties (tant pel que fa a la implicació dels i les participants en el projecte com referent a l'obtenció d'informació de qualitat i útil per als propòsits de l'avaluació) una eventual avaluació qualitativa d'un projecte tan innovador com és el de les Fàbriques.

Justament degut al caràcter innovador del projecte, creiem que el més adient és exposar en primer lloc la revisió de la literatura que es va dur a terme amb l'objectiu de comprovar si, davant d'experiències similars, s'havia dut a terme alguna experiència avaluadora que ens proporcionés un punt de partida per a dissenyar l'avaluació. Sovint, aquestes recerques bibliogràfiques estan massa condicionades per uns apriorismes que defineixen allò que s'acaba trobant. Per aquest motiu, l'encàrrec comença amb un petit canvi d'escala que acaba donant compte de l'absència considerable de marcs de referència per als propòsits d'aquest estudi. Així doncs, es conclou la primera part no tant amb un punt de partida com amb un possible camí a seguir.

Aquest apunta clarament a la necessitat de capgirar el projecte i adoptar una perspectiva inductiva que doni veu als i les responsables de les Fàbriques per tal de definir aquell marc de referència que, eventualment, ens ha de permetre copsar si allò que es proposen i la raó de ser de les Fàbriques s'està perseguint de forma activa i en cada pràctica que s'hi porta a terme. Com a resultat d'aquest enfocament "èmic", la segona part de l'informe dibuixa la constel·lació de valors que guien les pràctiques quotidianes de les Fàbriques de creació de manera consensuada i alhora prou oberta com per a incloure pràctiques concretes pertanyents a Fàbriques particulars. Per aquest motiu, en aquest mateix informe trobem exemples d'aquestes pràctiques que, al mateix temps, ens van proporcionant pistes de quin és el tipus de coneixement que hauríem de cercar amb una eventual avaluació qualitativa.

Finalment, a la darrera secció, exposem les directrius de les metodologies qualitatives i com aquestes es manifesten en el cas concret de l'enfocament etnogràfic per a proposar-lo com a marc de referència i eina metodològica per a portar a terme una avaluació qualitativa de les Fàbriques de Creació. Com a resultat, ens trobem amb un referent metodològic prou consolidat alhora que és una eina oberta a les necessitats concretes de cada moment. En qualsevol cas,

proposem aquesta perspectiva com la millor eina per a copsar qualitativament les pràctiques (en constant transformació) que es duen a terme en totes i cada una de les pràctiques i poder avaluar si aquestes estan contribuint als valors que són la raó de ser de les Fabriques i, en definitiva, si estan afavorint o no el procés de creació.

REVISIÓ DE LA LITERATURA

En aquesta primera part, ens hem proposat revisar sense prejudicis l'existència, a nivell internacional, de models i experiències d'avaluació qualitativa d'entitats que podríem considerar semblants o emparentades amb les Fàbriques de Creació. És a dir, abans d'assumir que una analogia com podria ser la dels centres de recerca ens proporcionarà el millor model per a entomar l'avaluació qualitativa, revisem curosament la literatura existent que doni compte dels patrons comuns en experiències similars per tal de detectar avantatges i inconvenients de cadascun d'ells. Així doncs, en un segon moment, podrem adoptar el punt de vista dels i les gestores de les Fàbriques, en tant que expertes en aquest cas concret, per a definir el model d'avaluació més adaptat al cas particular de les Fàbriques evitant al màxim cometre errors i essent conscients de què ha funcionat en d'altres experiències.

Context General: la raó de ser de les fàbriques de creació

En primer lloc, per tal de poder dur a terme una revisió sistemàtica de la literatura, cal ubicar les Fàbriques de Creació en un espai transnacional en el que els conceptes per a referir-se a experiències similars varia notablement. Un cop fet aquest primer exercici, podem dir que el context de les Fàbriques de creació són les "metròpolis creatives". Podem dir que el context en el que es troben aquestes ve definit per l'etiqueta "indústries creatives", que inclou generalment: la publicitat, l'arquitectura, l'art, l'artesanía, el disseny, la moda, el cinema, la televisió, la ràdio, la música, les arts escèniques, l'edició i el software (incloent-hi els videojocs). [Creative Metropoles, s/f].

Allò que agrupa aquesta diversitat d'àmbits i que a l'hora ens pot permetre avaluar qualitativament són els objectius que aquestes tenen en comú. Aquestes metròpolis estableixen certs tipus de metes i objectius per acarar els problemes que enfronten i, per tant, esbrinar si els aconsegueixen o no serà cabdal per a qualsevol exercici d'avaluació que es proposi. En relació a les indústries creatives, podem agrupar els seus objectius en funció de si cerquen:

- **L'organització i la provisió d'espai.** Aquest és el cas més habitual quan l'espai a la ciutat és escàs.

- **Ocupació.** En condicions d'alta desocupació, les indústries creatives són vistes com a potencials fonts de lloc de treball.
- **Visibilitat de la ciutat.** Les indústries creatives poden fer que la ciutat sigui més visible perquè tenen el potencial d'eleva el perfil de la ciutat.
- **L'ús de les indústries creatives com a avantguarda en el desenvolupament de la ciutat.** Algunes zones de la ciutat, sovint les més velles i deteriorades –antigues àrees industrials–, necessiten desenvolupar-se. Les empreses creatives són percebudes com a instruments privilegiats en un intent deliberat de gentrificar.

Aquest tipus d'objectius, que poden estar presents en la seva totalitat o només en part, orienten polítiques que se centren ja sigui en els consumidors/usuaris, en la producció, o en la política d'ocupació. Aquestes polítiques pretenen o bé convocar empreses, o estan interessades principalment en accions culturals. Per últim, algunes d'aquestes polítiques són holístiques i fan front a les indústries creatives com un tot, però d'altres són sectorials, és a dir, s'enfoquen a àrees i subàrees específiques. Aquest darrer, és el cas de les fàbriques de creació en tant que iniciatives orientades a la cultura i de caràcter sectorial.

Criteris d'Avaluació Generals

En aquest apartat abordem els diferents criteris que hem identificat a la literatura per a enfocar avaluacions d'experiències com les de les Fàbriques de Creació. En primer lloc, hem pogut constatar que el criteri economicista segueix sent dominant en l'apropament i valoració d'aquests models de funcionament. Aquest desemboca sovint en l'èmfasi en aspectes molt concrets de l'activitat econòmica. A continuació, destaquem algunes alternatives detectades com a criteris destacables a l'hora d'explorar la tasca d'aquests centres. Aquestes opcions no economicistes són el desenvolupament social i sostenible, la innovació i els aspectes socials i de gestió.

Criteri economicista

A partir de la revisió duta a terme, ens trobem que des del punt de vista de les polítiques públiques, el principal eix d'intel·ligibilitat i el criteri d'avaluació que segueix sent imperant per

avaluar l'assoliment dels objectius esmentats més amunt és l'econòmic. A continuació exposem un exemple paradigmàtic:¹

"Arte y cultura son importantes para las economías estatales. Artes y las industrias relacionadas con la cultura, también conocidas como "industrias creativas" proporcionan beneficios económicos directos a los estados y las comunidades: Crean empleos, atraen inversiones, generan ingresos fiscales, y estimulan las economías locales a través del turismo y del consumo. Estas industrias también proporcionan una serie de otros beneficios, como la infusión de otras industrias con una visión creativa para sus productos y servicios y la preparación de los trabajadores a participar en la fuerza laboral contemporánea. Además, debido a que mejoran la calidad de vida, las artes y la cultura son un complemento importante para el desarrollo comunitario, el enriquecimiento de los servicios locales y atraer a jóvenes profesionales a un área".
[The National Governors Association NGA, s/f: 4]

Tot i així, el criteri economicista es pot aplicar de maneres molt diverses i sota assumpcions diverses. Un matís singular que destaca entre aquestes mirades que hem anomenat economicistes es troba en l'èmfasi en que el desenvolupament ha d'implicar necessàriament conseqüències econòmiques. El vincle entre èxit econòmic i creixement es dóna sovint per descomptat:

"Las industrias culturales y creativas están en una posición estratégica para promover un crecimiento inteligente, sostenible e integrador en todas las regiones y ciudades de la UE, y de este modo contribuir plenamente a la Estrategia Europa 2020, que es la estrategia de crecimiento de la UE para la próxima década.

Mientras que algunas regiones de la UE han sido muy buenas en aprovechar este extraordinario potencial como una forma de promover el desarrollo socioeconómico - incluso a través del uso de los Fondos Estructurales de la UE -, que sin embargo parece que muchos otros no lo han estado realizando la mayor parte de este potencial.

¹ (Art Factories in Masterdam, 2015; Hong Kong Development Council, 2009; Social Impact of the Arts Project, s/f; The National Governors Association NGA, s/f; OMC, 2012; Montalto, 2012; Montalto, Iglesias i Kern, 2012; Hamilton, Arbic y Baeker, 2009)

[...] También tiene como objetivo servir como una herramienta para la planificación y ejecución de un uso estratégico de los programas de apoyo de la UE, incluidos los Fondos Estructurales, para fomentar el potencial de la cultura para el desarrollo nacional, regional y local y el efectos indirectos en el más amplio economía". (OMC, 2012: 3).

"La creatividad y el conocimiento son el motor de la economía urbana, tanto en el mundo desarrollado como en las economías emergentes. Por lo tanto, las ciudades están tratando de establecer las condiciones adecuadas para la creatividad y el conocimiento para hacer florecer en una nueva cultura empresarial". (Musterd, 2012: 9)

A vegades, aquest vincle s'operacionalitza i es tradueix en dimensions més concretes com ara la generació de llocs de treball i la sostenibilitat econòmica. Tot seguit il·lustrem aquestes dues tendències a concretar en aspectes econòmics concrets amb dos exemples extrems directament de la revisió:

Creació i manteniment de llocs de treball

"El caso se considera un éxito, ya que mantiene y crea espacios de trabajo accesibles y adecuados para los artistas y creativos de nueva creación y se puede ajustar y reaccionar a un entorno en constante cambio político, social, económico y cultural. También ha tenido éxito en el desarrollo del programa en una plataforma" (Art Factories in Masterdam, 2015).

Sostenibilitat econòmica

Grau en què l'experiència és econòmicament sustentable. (Hong Kong Development Council, 2009)

Criteri de desenvolupament social i sustentable no exclusivament econòmic

Val a dir que el criteri economicista és imperant però no és l'exclusiu a l'hora de mirar i avaluar experiències com la Xarxa de Fàbriques de creació. També, es considera que "l'economia creativa", context en què també s'hi poden emmarcar les experiències de fàbriques creatives, pot contribuir tant a la prosperitat com a la reducció de la desigual distribució social i geogràfica dels seus beneficis, o a la millora de la qualitat de la vida.²

a) L'economia creativa com a eina per al creixement i el desenvolupament equitatiu:

"Las industrias culturales y creativas, aunque no proporciona una solución rápida para el logro del desarrollo sostenible, son, sin embargo, una de las fuentes más poderosas para "nuevas vías de desarrollo que fomenten la creatividad y la innovación en la búsqueda del crecimiento y el desarrollo incluyente, equitativo y sostenible" que el Equipo de Trabajo del Sistema de las Naciones Unidas sobre la Agenda de Desarrollo de las Naciones Unidas después de 2015 ha exhortado a la comunidad internacional a tomar". (UNDP i UNESCO, 2013: 15)

b) Enfocament integrat de l'activitat cultural:

"Es por esta razón que sitúo las artes y las actividades culturales dentro de lo que yo llamo la arquitectura de la comunidad, que incluye el intercambio económico, la vida cívica, los bienes públicos y las innumerables conexiones entre los lugares. Un enfoque integrado de la actividad cultural y el desarrollo debe tener en cuenta la totalidad de esta arquitectura, argumentar a favor de la importancia de las artes y la actividad cultural en estos términos, y reunir pruebas de estos efectos como parte del proceso de la financiación y la financiación de su crecimiento y expansión" (Nowak, 2007: 9).

c) La cultura com a promotora de la capacitat comunitaria i el compromís cívic.

² Stern i Seifert, 2007; Stern i Seifert, 2008; Volz, 2012; Kayim i Muessing, 2013

"Se ha argumentado desde hace tiempo que los beneficios económicos de las artes y la cultura proporcionan un fundamento firme para el apoyo del público. Los estudios recientes sobre la "clase creativa" y "economía creativa" son simplemente el más reciente esfuerzo para vincular la expresión cultural a la prosperidad de la comunidad. Por el contrario, los beneficios sociales de compromiso cultural han recibido relativamente poca atención a pesar de todo, como veremos mas adelante.

Tenemos que evitar la simplista elección entre los impactos económicos y sociales de las artes. Las personas que viven en nuestras ciudades, suburbios, y el campo son a la vez consumidores, trabajadores, residentes, ciudadanos y participantes. El papel de la cultura en la promoción de la capacidad comunitaria y el compromiso cívico es fundamental para su potencial para la generación de los distritos culturales vitales. Separar lo económico y los impactos sociales de las artes se hace cada más difícil de entender (Stern y Seifert, 2007: 1).

Aquestes mirades divergents apunten vagament cap a criteris no exclusivament econòmics a partir dels quals podem elaborar una mirada diferent a l'hora de valorar l'activitat de les Fàbriques de Creació. Tot i així, la seva concreció resta força ambigua i sovint cristalitza en un seguit d'indicadors quantitatius que no donen compte de la riquesa i els matisos dels conceptes utilitzats. Esforços similars es centren menys en el tipus de desenvolupament i més en les capacitats que entitats com les Fàbriques fomenten. Tot seguit en veiem dos exemples.

Innovació

Les noves formes d'institució artística, com ara les fàbriques de creació, són un element clau en els sistemes d'innovació.

No obstant això, aquesta innovació es pot vincular o bé al desenvolupament de la creació o del/de la creador/a per un costat, o de l'altre i un cop més, al desenvolupament estratègic de l'economia creativa.

- a) quan es posa èmfasi en la creació, s'assenyalen aspectes tant individuals com d'organització, de difusió i de relació amb l'entorn. (Kulturaren Euskal Behatokia, 2010).
- b) quan es posa èmfasi en el desenvolupament estratègic de l'economia creativa, les iniciatives com les fàbriques creatives són pivots en les polítiques d'innovació:

“El nuevo modelo de institución artística estaría llamado a convertirse en un elemento clave en los sistemas (locales, regionales, globales) de innovación, vinculado al desarrollo estratégico de la economía creativa. La emergencia de los sistemas de innovación (y del imperativo de innovar) ha transformado, como vemos, las instituciones y las prácticas artísticas y culturales” (Loroño, 2013: 26).

Així les coses, veiem com el discurs i el criteri centrat en la innovació ens redirigeix o bé a qüestions individuals o econòmiques, perdent de vista l'activitat pròpia de les Fàbriques de Creació que tota proposta d'avaluació qualitativa s'hauria de proposar copsar.

Aspectes socials i de gestió

Finalment, la revisió de la literatura ens permet entreveure el potencial que experiències similars a les Fàbriques de Creació tenen per a enfortir o potenciar tant aspectes merament socials com comunitaris i de conservació del patrimoni. A tall d'exemple, tot seguit en ressaltem tres exemples.

a) Aspectes socials

Organització i gestió de les fàbriques. (Hong Kong Development Council, 2009)

b) Aspectes comunitaris

Nivell d'integració en la comunitat, identitat comunitària i repercussions en el seu desenvolupament. (Hong Kong Development Council, 2009; Social Impact of the Arts Project, s/f; The American Planning Association, 2011)

c) Conservació del patrimoni

Conservació, manteniment i millora del patrimoni cultural, històric i arquitectònic. (Hong Kong Development Council, 2009)

Malgrat la proposta diferent que fan aquesta mena de mirades cap a la cultura i els centres de creació, aquestes no ofereixen prou potencial per a copsar el valor de l'activitat pròpia de les Fàbriques, en sí mateixes i sense haver de considerar una mena d'efectes colaterals però beneficiosos com són la millora de les capacitats organitzatives de la societat. En resum, ens

seguim trobant amb l'aplicació de criteris i models externs i genèrics per a copsar una singularitat difícilment reductible a aspectes econòmics, individuals o de gestió.

Un Camí a Seguir

A partir de la revisió de la literatura que hem dut a terme, podem concloure que gran part de la dificultat d'avaluar experiències com les de les Fàbriques de Creació rau en la forma com els diversos intents s'aproximen a la diversitat dels exemples. Més enllà de la idoneïtat del model emprat per a avaluar experiències com les Fàbriques (en aquest sentit, l'analogia amb els centres de recerca pot esdevenir una més en el llarg llistat que aquí només hem apuntat) el problema es troba en que, sigui quina sigui la concepció de cultura, d'indústria cultural, de les repercussions en el teixit social i econòmic, etc., es fa necessari disposar d'informació per a poder optar per un criteri avaluador o un altre i, fins ara, aquesta informació ha estat fonamentalment de caràcter quantitatiu.

Malgrat que aquesta informació quantitativa ha estat funcional per a entendre el mercat, aquesta ha resultat insuficient per a una comprensió que proporcioni base empírica per a l'elaboració de polítiques (Hesmondhalgh y Pratt, 2005: 15). Per a això, "tal vez podamos insistir en la necesidad de un mayor análisis cualitativo de las industrias culturales que capture sus contextos organizacionales e institucionales" (2005: 15).

A continuació, es presenta una mirada a les Fàbriques de Creació que parteix des de la seva pròpia perspectiva i no pas d'un seguit de categories, pre-concepcions i models "imposats" externament per a que s'hi puguin emmotllar el cúmul de dades quantitatives de les que disposen les institucions avaluadores. Per contra, presentem un recull d'informació de caràcter qualitatiu que té en compte els contextos organitzatius i institucionals de cada Fàbrica i de la Xarxa, tot posant en valor (i per tant en una millor posició per ésser "a-valuades") la feina feta a les Fàbriques tal i com es concep i es produeix en el seu interior.

Referències Bibliogràfiques

Art Factories in Amsterdam. [2015]. Recuperat el 17 d'octubre de 2015, de <http://www.amsterdameconomicboard.com/nieuws/411/art-factories-in-amsterdam>

Creative Metropoles. [s/f]. *Creative Industries. Good Practices from European cities*. Recuperat de http://www.looveesti.ee/attachments/141_CMportfolioWEBversion.pdf

Hamilton, L., Arbic, A., & Baeker, G. [2009]. *Building the Creative Economy in Nova Scotia*. Research Committee of the Nova Scotia Cultural action Network. Recuperat de http://www.creativecity.ca/database/files/library/ns_can.pdf

Hesmondhalgh, D., & Pratt, A. C. [2005]. Cultural industries and cultural policy. *International Journal of Cultural Policy*, 11(1), 1-14. <http://doi.org/http://dx.doi.org/10.1080/10286630500067598>

Hong Kong Development Council. [2009]. *Research on Future Development of Artist Village in Cattle Depot Executive Summary - HKADCResearchReportExecutiveSummary.pdf*. Recuperat de <https://www.heritage.gov.hk/en/doc/conserv/HKADCResearchReportExecutiveSummary.pdf>

Kayim, G., & Muessig, A. [2013]. *The Minneapolis Creative Index 2013*. City of Minneapolis. Recuperat de <http://www.minneapolismn.gov/www/groups/public/@citycoordinator/documents/webcontent/wcms1p-104680.pdf>

Kulturaren Euskal Behatokia. [2010]. *Estudio. Fábricas de Creación*. Vitoria-Gasteiz. Recuperat de http://www.kultura.ejgv.euskadi.eus/r46-19123/es/contenidos/informacion/art2_3_0912/es_art1/adjuntos/fabrica-creacion.pdf

Loroño, A. E. [2013]. Fábricas de creación, la capacidad performativa de la cultura visual: imagen, imaginación e innovación en la ciudad global. *AUSART*, 1(1). Recuperat de <http://www.ehu.es/ojs/index.php/ausart/article/view/10381>

Montalto, V. [2012]. Measuring the economic impact of CCIs policies. *Tafter Journal*, 49(49). Recuperat de <http://www.tafterjournal.it/2012/07/02/measuring-the-economic-impact-of-ccis-policies/>

Montalto, V., Iglesias, M., & Kern, P. [2012]. Towards a "Benchmarking Raster": a Selection of Indicators to Measure and Assess Policies for Cultural and Creative Industries. *Quaestiones Geographicae*, 31(4), 33–42.

Nowak, J. [2007]. *Creativity and Neighborhood Development: Strategies for Community Investment*. Philadelphia, PA: The Reinvestment Fund. Recuperat de <http://community-wealth.org/content/creativity-and-neighborhood-development-strategies-community-investment>

OMC. [2012]. *How can cultural and creative industries contribute to economic transformation through smart specialisation?* Recuperat de [http://s3platform.jrc.ec.europa.eu/documents/10157/0/120420%20CCI%20Policy%20Handbook%20\(FINAL\).pdf](http://s3platform.jrc.ec.europa.eu/documents/10157/0/120420%20CCI%20Policy%20Handbook%20(FINAL).pdf)

S. Musterd, J. B. [2010]. Making creative-knowledge cities: a guide for policy makers.

Stern, M. J., & Seifert, S. C. [2007a]. *Cultivating "Natural" Cultural Districts*. The Reinvestment Fund. Recuperat de <http://www.giarts.org/sites/default/files/Cultivating-Natural-Cultural-Districts.pdf>

Stern, M. J., & Seifert, S. C. [2007b]. *Culture and Urban Revitalization: A Harvest Document*. Philadelphia, PA: University of Pennsylvania. Recuperat de <http://www.trfund.com/wp-content/uploads/2013/06/HarvestReport.pdf>

Stern, M. J., & Seifert, S. C. [2008]. From Creative Economy to Creative Society. A social policy paradigm for the creative sector has the potential to address urban poverty as well as urban vitality. Recuperat de <http://www.trfund.com/wp-content/uploads/2013/06/Economy.pdf>

The American Planning Association. [2011]. How Arts and Cultural Strategies Create, Reinforce, and Enhance Sense of Place. Recuperat el 17 d'octubre de 2015, de <https://www.planning.org/research/arts/briefingpapers/character.htm>

The National Governors Association (NGA). (s/f). *Arts & the Economy. Using Arts and Culture to Stimulate State Economic Development*. Recuperat de <http://www.nga.org/files/live/sites/NGA/files/pdf/0901ARTSANDECONOMY.PDF>

UNDP, & UNESCO. (2013). *Creative Economy Report. Special Edition*. New York. Recuperado de <http://www.unesco.org/culture/pdf/creative-economy-report-2013.pdf>

Volz, U. (2012). *Revitalization Through Arts and Culture*. Nürnberg: Project SEC o ND CHANCE. Recuperat de http://www.arsenaledivenezia.it/public/documenti/main/Documenti/SC_Brochure.pdf

ESTUDI/DIAGNOSI

Introducció: Dels models externs a la perspectiva pròpia

L'estudi té la finalitat de ser una eina efectiva per la futura concreció d'una proposta d'avaluació qualitativa de la Xarxa de Fàbriques de Creació.

El present informe parteix de les entrevistes realitzades durant els mesos de juliol, setembre i octubre de 2015 amb els i les responsables de les Fàbriques de Creació que conformen actualment la Xarxa. Els seus objectius són:

- proposar un **mínim denominador comú** que expliqui què són i què fan les Fàbriques a partir del que en diuen els i les responsables
- detectar els **valors fonamentals** amb què es pot avaluar qualitativament les Fàbriques
- esbossar un esquema que, a partir dels valors, defineixi quines són les **pràctiques que els garanteixen**

Es tracta d'un **document de treball** que haurà de ser revisat en una sessió conjunta amb tots i totes els/les responsables per tal d'assolir consensos i determinar quins encerts i quines mancances hi ha per a perfilar posteriorment una proposta d'avaluació qualitativa que sigui capaç de copsar alhora les singularitats i els mínims denominadors comuns de les Fàbriques de Creació.

Entrevistes realitzades

- La Central del Circ. 6 de juliol de 2015
- La Escocesa. 10 de juliol de 2015
- Ateneu Popular de 9 Barris. 15 de juliol de 2015
- Nau Ivanow. 28 d'agost de 2015
- La Seca. 4 de setembre de 2015
- Hangar. 14 de setembre de 2015
- Fabra i Coats. 23 de setembre de 2015
- Carles Giner. 23 de setembre de 2015
- Graner. 5 d'octubre de 2015

Un punt de partida: Dels models externs a la perspectiva pròpia

En relació a la trajectòria del projecte, és possible afirmar que hi ha hagut principalment dues maneres de conceptualitzar el Programa de Fàbriques, **dues mirades** que s'han traduït en maneres de fer diferents: una de més propera al desenvolupament cultural, i una altra que ha concebut les Fàbriques gairebé només com a centres de producció.

Cal tenir en compte, però, que l'objectiu del treball que aquí s'exposa no recau en qüestions de polítiques públiques ni en identificar quina mirada (externa) defineix més acuradament l'activitat que té lloc a les Fàbriques, sinó que té la determinació de trobar aquells **conceptes claus i eixos fonamentals** que orienten la tasca que desenvolupen les Fàbriques. Es tracta, per tant, de **detectar un denominador comú** i configurar **un discurs propi** que surti de les mateixes Fàbriques. Fins ara, s'ha treballat en els indicadors quantitatius tot i que l'administració ha sabut des del principi que la informació que atorguen és insuficient per a determinar i explicar què és i què fa una Fàbrica en tota la seva complexitat. Per tal de poder dissenyar un procediment que avaluï qualitativament i de manera satisfactòria la feina de les Fàbriques cal fer abans aquesta tasca de definició que, en un moviment que va de baix a dalt, reculli **les veus de les Fàbriques** ja que, al cap i a la fi, són les qui millor coneixen allò que hi ocorre a diari. A més, s'ha d'entendre aquest document de treball com a una eina útil pel desenvolupament de les polítiques públiques que han de dissenyar-se en relació a les Fàbriques en el nou context polític.

LA XARXA: NECESSITATS I URGÈNCIES

Considerem oportú, d'entrada, recollir les **necessitats i urgències** detectades en relació a la Xarxa malgrat que, com dèiem, aquest no sigui l'objectiu actual del procés iniciat per a fer una proposta d'avaluació qualitativa de les Fàbriques. Ara bé, tampoc es pot ignorar el marc que suposa el fet que repensar-la i activar-la és una urgència. Enumerem les necessitats detectades:

Projecte comunitari artístic de ciutat

- Caldria pensar el programa i la Xarxa **en clau de ciutat** i, fins i tot, articular una **mirada** que inclogui les Fàbriques existents a l'entorn metropolità.
- Caldria, a més, que treballés amb tots els agents culturals del territori i la ciutat i, en definitiva, fos un projecte comunitari artístic de ciutat que parteixi de la **idea d'arts vives** per a què sigui desenvolupat a **llarg termini**.

Horitzontalitat

- Hauria de fomentar espais de col·laboració així com cobrir objectius i necessitats comunes.
- Hauria de potenciar les **connexions entre les Fàbriques**, sense que n'hi hagi cap que es presenti com a capdavantera ni es tendeixi a la homogeneïtzació. Seria necessari preservar la **singularitat** de cada Fàbrica.
- Caldria que donés **espai a la crítica interna i veu** a les Fàbriques.
- En general, seria necessari potenciar totes les estratègies enfocades a la **transparència**.

Interconnexió

- El foment de la interconnexió hauria de traduir-se en la creació d'un circuit, l'intercanvi de material i d'espais, la itinerància de projectes, la creació d'una convocatòria conjunta, un pla de comunicació comú en clau de ciutat, així com la creació d'espais de trobada entre els/les artistes, els/les usuaris/es i els agents culturals de diferents disciplines.
- Caldria avaluar fins a quin punt seria possible **unificar alguns tràmits burocràtics** per alliberar la càrrega de gestió de les Fàbriques.
- Caldria que desenvolupés recursos per tal que fos possible traspassar a l'artista la **informació sistematitzada i clara** tant del que hi ha a la ciutat com de les possibilitats que ofereix l'entorn. Es tractaria **d'articular connexions** per a promoure els artistes i els seus projectes, activar mediadors entre el sector públic i el privat, etc.

Metodologies de participació comunes:

- Hauria de servir per a generar metodologies de participació comunes amb els/les artistes i els/les usuaris/es, així com l'intercanvi i la posada en comú de filosofies i maneres de fer.
- Caldria proporcionar eines per a l'autoavaluació en tant que Xarxa.

Rehabilitacions

- És imprescindible acabar les rehabilitacions de les Fàbriques que formen part de la Xarxa i dotar-les millor.

Espais d'allotjament

- Buscar i crear una solució conjunta per oferir allotjaments als artistes que no viuen a Barcelona és actualment una prioritat per a la majoria de Fàbriques.

Aquest seguit de necessitats i urgències detectades **determinen sens dubte el context actual en el que es troben les Fàbriques** i, per tant, condiciona allò que es pot dir de l'activitat que hi ocorre. Així doncs, podem dir que les Fàbriques es perceben a sí mateixes encara com una xarxa indefinida, provisional i precària, que necessita un reforç i recolzament encara major per a poder-se desenvolupar en plenitud.

Proposar solucions i actuar per cobrir aquestes necessitats és quelcom que hauria de fer-se per un **equip específic del programa de Fàbriques**, sense que això impliqui la pèrdua d'independència que tenen actualment les Fàbriques, i que òbviament escapa als objectius del present informe. És evident que els equips de gestió són molt reduïts i no poden fer-se càrrec de totes les tasques que implica fer de la Xarxa una veritable Xarxa.

De cara a pensar el disseny d'una avaluació qualitativa caldrà tenir molt en compte que aquest haurà de ser també **provisional i emergent**. És a dir, caldrà anar adaptant qualsevol proposta d'avaluació a la idiosincràsia que les Fàbriques vagin adquirint com a conseqüència d'aquesta dinàmica reflexiva i de repensament constant que ens indica el seguit d'urgències enumerades més amunt.

Tanmateix, ens proposem aquí un **sistema d'avaluació de màxims**, avaluant totes les parcel·les que defineixen les Fàbriques de Creació malgrat que potser n'hi ha que encara cal definir o bé dotar de recursos.

QUÈ SÓN I QUÈ FAN LES FÀBRQUES DE CREACIÓ

D'entrada, cal tenir en compte la **provisionalitat** que ens suggereix el context descrit més amunt i la perspectiva *emic*, és a dir, aquella perspectiva que reflecteix el punt de vista dels i les expertes en una determinada qüestió (en aquest cas les Fàbriques). Considerant això, presentem aquí una **primera proposta de definició del què són i què fan** les Fàbriques de Creació a partir de la informació recollida a les entrevistes com a punt de partida a partir del qual treballar a la propera sessió conjunta.

Cal valorar conjuntament si, per tal d'anar més enllà en la concreció del sistema d'avaluació qualitativa, és necessari **validar la present proposta en diferents espais i amb agents diversos**, i decidir alhora quins són els **instruments** més eficaços per tal d'arribar a aquesta validació final.

Metodologia

La metodologia que hem aplicat de cara a sistematitzar la proposta d'avaluació qualitativa és la que segueix aquest esquema de correlació: Valors/ Dimensions/ Pràctiques. Es tracta de detectar el **valors** per establir quins criteris o **dimensions** els determinen i, tot seguit, concretar-los en una sèrie **d'activitats i pràctiques** que els garanteixin. Per ara, aquestes pràctiques i activitats s'exposen com un **seguit de preguntes i qüestions** la resposta de les quals haurà de permetre establir una proposta més definitiva d'avaluació qualitativa, amb indicacions específiques no només de les pràctiques, sinó també de les estratègies i les metodologies que han d'aplicar-se.

Valors: objectius o màximes que persegueixen/orienten les tasques desenvolupades a les Fàbriques.

Dimensions: descripció/significat/dimensions dels valors.

Pràctiques que inhibeixen o fomenten els valors: de quines formes concretes i amb quins instruments, a cada Fàbrica o en el seu context, es porten a terme accions que afavoreixen o inhibeixen l'assoliment dels valors que constitueixen la raó de ser de les Fàbriques. En aquest informe, exposem una relació de preguntes que ens ajudaran a determinar i concretar les pràctiques.

Consideracions prèvies

Punts de partida

- És necessari saber **què estem avaluant** i poder **contextualitzar** les dades.
- No ens podem permetre indicadors que **només recullin l'èxit**.
- Cal preservar **la singularitat** de cada Fàbrica.
- Les Fàbriques han de participar en el procés de formulació de la proposta d'avaluació, però caldrà recollir, com dèiem, **la veu d'altres sectors implicats**.

Comissió artística externa

- Es valora positivament que l'avaluació qualitativa estigui a càrrec d'una **comissió artística avalada per les Fàbriques**, formada per tècnics/ques de l'administració, però també artistes, professionals experts i actors del territori.
- La seva funció seria la de **supervisar i vetllar** per l'evolució de les Fàbriques i la Xarxa en termes de qualitat, fent un **seguiment continuat**, amb una **relació equitativa i equilibrada**, **implicant-se** en el projecte de Fàbriques per **contribuir i compartir** coneixements.

A llarg termini

- Cal una visió global per saber en què s'ha traduït el suport a la creació.
- Una temporalitat més llarga **facilitaria la gestió** dels equipaments.

En relació a un programa/ conveni

- Per conservar l'heterogeneïtat de cada Fàbrica, caldria avaluar la tasca que desenvolupen en relació al seu programa específic. Aquest programa podria traduir-se

en un conveni en què, **partint dels valors comuns**, cada Fàbrica estableixi les seves prioritats.

- S'ha valorat positivament el que pot aportar la implementació d'una avaluació semblant a la dels **projectes de recerca de les universitats**.

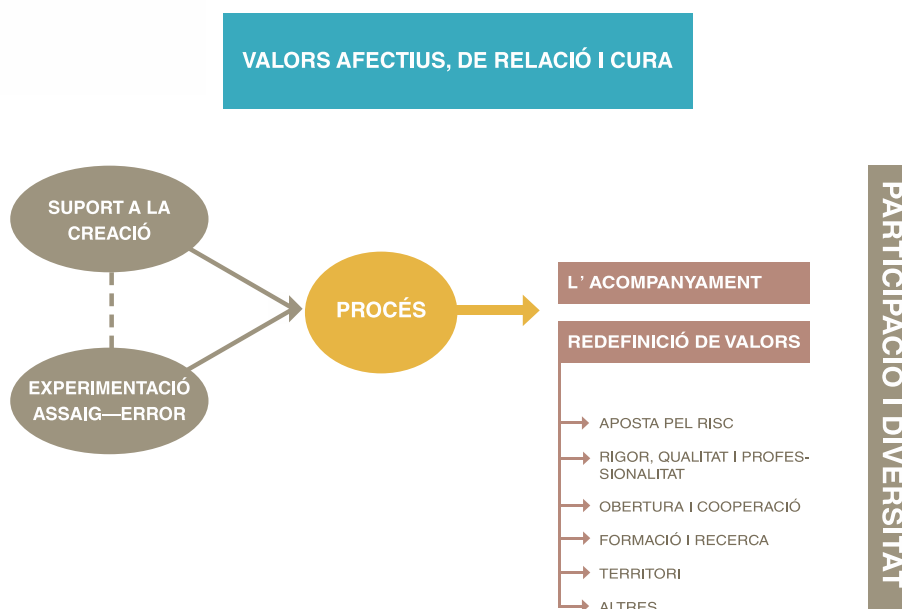
Concrecions metodològiques

- Les metodologies que han d'aplicar-se per a garantir la bona salut de les Fàbriques en relació a l'avaluació qualitativa han de sorgir de la posada en comú que es farà properament amb les Fàbriques, però concretar-les demana més temps i l'aplicació d'un nou projecte.

Concepte central: el procés

La tasca de les Fàbriques es basa en el **suport a la creació** entesa aquesta no com a quelcom que ha de desencadenar un producte final sinó en relació a l'**experimentació i l'assaig-error**. Allò que hi ha al centre de la finalitat de les Fàbriques és, per tant, el **procés de creació**, no pas la creació resultant d'aquest procés. Té a veure amb els **valors amb què s'acompanya** el procés creatiu dels i de les artistes, usuaris/es i els seus projectes.

Posar al centre del discurs el concepte de procés és un moviment conceptual que fa possible pensar les Fàbriques en relació a la idea de **matriu** i que, a més, prioritza un model d'**economia reproductiva** on els **valors afectius, de relació i de cura** són essencials. Partint d'aquí, es detecten un seguit de conseqüències fonamentals: l'aparició de nous valors i la redefinició d'altres que s'usen sovint quan es presenta les Fàbriques.

Primera conseqüència: la participació i la diversitat com a eixos transversals

Si el concepte clau de les Fàbriques que es deriva de l'èmfasi en el suport a la creació és la idea de procés, cal avaluar les estratègies que es posen en marxa per acompanyar els i les artistes i els seus projectes al llarg d'aquest procés, tenint en compte que la **participació de totes les persones implicades** és imprescindible.

Més que **treballar** pels artistes, les Fàbriques treballen **amb** els artistes i usuaris/es i, per tant, aquests/es han de sentir-se participants en tots els processos que es generen. En efecte, que un equipament sigui veritablement públic vol dir que ha de ser comú i, conseqüentment, ha de **generar comunitat i sentiment de pertinença**, fomentant **relacions de confiança i implicació**.

La participació esdevé un eix **transversal** fonamental que ha de poder avaluar-se positivament i que té a veure amb:

- Les estratègies i les metodologies efectives que s'apliquen perquè **els/les usuaris/es i els/les artistes participin de la gestió, la presa de decisions i l'autoavaluació de les Fàbriques**: des del procés de selecció de residències fins al treball amb els pressupostos.
- **L'accessibilitat** com a dret cultural i, per tant, **l'equitat** en el sistema públic de preus de les activitats i les residències.
- El **grau d'obertura** de l'equipament i la **permeabilitat** en tant que equipament públic.
- Les tasques que es duen a terme a favor de la **transparència**, així com aquelles eines que es posen al servei de la comunitat per a fer més **accessible i clara la informació** amb què treballen les Fàbriques. La idea de fons és que el traspàs de la informació és un bé comú.
- Les metodologies que s'apliquen per a garantir línies estètiques i de gènere varies i múltiples, és a dir, **la diversitat**, per evitar així que les Fàbriques siguin un projecte d'autor. En aquest sentit, caldria avaluar positivament si les **convocatòries** que es fan són **obertes** i amb una **comissió artística** formada per diferents professionals que es **renova** a cada convocatòria.

En general, es fa evident que calen **metodologies comunes d'avaluació participativa** amb els/les artistes i els/les usuaris/es, perquè no només a l'administració cal rendir-hi comptes, sinó també a la comunitat a qui va dirigida la tasca de les Fàbriques.

Segona conseqüència: l'acompanyament, el suport a la creació

Si la tasca que desenvolupen les Fàbriques –la seva raó de ser–, està centrada en la idea de procés, caldrà posar en primer terme **el suport a la creació i l'acompanyament**, és a dir, tot allò que es fa per acompanyar els i les artistes i els seus projectes al llarg del procés. És imprescindible que això es faci tenint en compte la **diversitat** de models de gestió de cada Fàbrica i, fins i tot, valorant aquesta diversitat com a característica que enriqueix la Xarxa.

El punt de partida és el següent: les Fàbriques són un espai de **suport a la creació** i, per tant, aquest suport té a veure no només amb oferir espais, sinó amb omplir aquests espais de **recursos i serveis**. En aquest sentit, per exemple, podem afirmar que més que la quantitat de residències que s'acullen, el que és important és la qualitat d'aquestes residències: una cosa és cedir un espai i l'altra oferir eines que omplin l'espai de **serveis de veritable suport**.

En conseqüència, una avaluació qualitativa hauria de focalitzar-se no tant en la gestió eficient (per exemple, maximitzar el nombre de residències o els recursos econòmics invertits) sinó en **les formes concretes com es recolza activament –s'acompanya– la creació**:

Valor: Suport a la creació/ acompanyament

Dimensions: Qualitat de l'acompanyament als i a les artistes i els seus projectes; recursos i serveis que s'ofereixen als/les artistes i els/les usuaris/es; horitzontalitat; volum i qualitat de la gestió

Pràctiques que inhibeixen o fomenten els valors. Les preguntes:

- qualitat de les reunions: com han estat valorades per totes les persones implicades?
- la participació dels i de les artistes, creatius/ves i usuaris/es en la presa de decisions: quins mecanismes s'han posat en marxa per a garantir la participació dels i de les artistes i els/les usuaris/es?

- l'assessorament i el seguiment al llarg de totes les fases del trajecte: com s'ha ofert assessorament?
- els recursos que s'ofereixen tenint en compte la singularitat i les necessitats de cada artista i cada projecte: de quina manera s'ha atès la singularitat de l'artista i com s'han personalitzat els recursos?
- la formació i l'accessibilitat: quina formació s'ha ofert?
- de quina manera s'han fomentat les relacions amb els i les artistes –i entre ells/es–? quines han estat les estratègies per generar treballs col·lectius? com es potencia el diàleg entre diferents disciplines?
- l'atenció que s'ofereix fora de la Fàbrica o un cop acabada la residència
- quines metodologies s'han aplicat per generar una relació de proximitat, confiança, pertinença i comunitat? Com s'ha fomentat el cooperativisme?

Caldria fer-ho tenint en compte que aquesta tasca es basa en la premissa de la **flexibilitat** i, per tant, des de la consciència de la complexitat que implica recollir aquesta informació.

Hi ha, per exemple, un gran nombre de **col·laboracions, intercanvis i contraprestacions** que, com que no es tradueixen directament en una transferència econòmica ni un conveni formal, no han pogut constar fins ara a les avaluacions quantitatives. A finals d'any i en general a totes les Fàbriques, són més els recursos intercanviats i les col·laboracions no formals que no pas les transaccions econòmiques que s'han establert amb els/les artistes, els/les usuaris/es i/o companyies. Es tracta d'una inversió que ha de poder-se explicar i valorar, i això és possible si, tornem-hi, es pensa com a derivada de la idea de procés: parlem de col·laboracions que no sempre acaben prenent la forma ni d'un esdeveniment ni d'una transacció econòmica precisament perquè estan insertes en la idea de procés i desenvolupament.

Tercera conseqüència: redefinir els valors

Tal i com apuntàvem, que la idea de procés estigui al centre implica redefinir alguns dels conceptes amb què s'han presentat fins ara les Fàbriques i redibuixar la cosmogonia de valors que orienten la seva tasca.

1. La innovació com a aposta pel risc

De la idea de procés se'n deriva l'aposta pel risc, l'experimentació i l'assaig-error més que no pas la recerca d'un producte final i acabat. Per tant, innovar és **arriscar i experimentar** en tant que l'interès se centra no en replicar el que ja està fet, sinó en **trencar barreres i transgredir**. Altres definicions generen incomoditat.

Valor: La innovació com a aposta pel risc

Dimensions: Generació de processos inèdits i diferencials que escapen o transcendeixen la normalitat; promoció de la diversitat

Pràctiques que inhibeixen o fomenten els valors. Les preguntes:

- s'han produït formes d'expressió inèdites?
- s'han acollit dinàmiques de treball i estímuls de la creativitat desconeguts?
- com s'ha donat cabuda a la diversitat de propostes, disciplines i estètiques?

2. L'excel·lència com a rigor, la qualitat i la professionalitat

L'excel·lència posa l'accent en l'experimentació com a mètode per enriquir l'univers de treball i pensament dels i de les artistes i usuaris/es, sense que tingui per què incloure un resultat final exportable i exitós. Per tot, més que parlar d'excel·lència es proposa parlar de rigor, qualitat, compromís i professionalitat, tenint sempre present que qualitat i experimentació no són termes antagònics, ja que els resultats de l'experimentació poden ser de gran qualitat.

FACTORS A CONSIDERAR:

La qualitat és un concepte flexible i variant.

Considerant que els recursos són limitats, és possible decidir explícitament que es prioritza la qualitat vinculada a les condicions de treball dels usuaris/es i els/les artistes durant un període i, en un altre moment, se centra en un altre aspecte (l'escenografia, per posar un exemple).

Demana una mirada/avaluació a llarg termini.

Si la qualitat es demostra per l'**impacte** que ha tingut l'estada i la participació de l'artista a la residència –i al revés, en un camí d'anada i tornada–, és necessari fer un **seguiment** als projectes/als artistes amb una **mirada a llarg termini**.

Les pràctiques que ajudarien a detectar l'impacte tenen a veure amb saber si han participat a altres festivals, si el projecte ha tingut recorregut, si els/les artistes i usuaris/es han incorporat l'aprenentatge en les seves obres, quants programadors han vist el projecte mentre és a la Fàbrica, quina visibilitat s'ha donat al projecte/artista, etc.

Valors: Rigor, qualitat, compromís i professionalitat

Dimensions: Generació de processos que garanteixen la qualitat, el rigor i la professionalitat

Pràctiques que inhibeixen o fomenten els valors. Les preguntes:

- quants artistes dels que entren a una Fàbrica poden després dedicar-se professionalment a la creació (en cas que no ho fessin abans)?
- quin impacte que ha tingut l'estada i la participació de l'artista a la residència (i al revés)?
- com s'arriba al final del trajecte? És a dir: com s'ha fet? qui n'ha pres part? com s'ha treballat? els/les artistes i usuaris/es han hagut de pagar per ser-hi o se'ls ha ofert una beca/sou?
- quina anàlisi s'ha fet per detectar les necessitats particulars de cada artista/projecte?
- quin acompanyament s'ha fet i quins recursos/serveis s'han ofert per garantir la qualitat? quin suport tècnic han rebut els projectes/artistes?
- què han dit els actors implicats (creadors, públic, etc.): ha estat una experiència de qualitat i colpidora?
- quins criteris de selecció de propostes s'han establert? hi ha hagut un comitè extern format per professionals i artistes de diferents disciplines, un jurat que va canviant, la decisió s'ha pres de manera horitzontal? Cal acordar quins són els criteris que garanteixen la qualitat i llavors avaluar-los qualitativament.

3. La internacionalització com a obertura i cooperació, i algunes qüestions sobre les residències

Si l'aposta pel risc és clau, la internacionalització ha de referir a aquelles oportunitats que s'ofereixen a l'artista per **accedir i compartir altres realitats i maneres de fer, concebre i pensar**. És quelcom, per tant, relacionat amb la **circulació i la mobilitat**, d'aquí que s'hagi plantejat l'opció de substituir el concepte internacionalització pel d'**obertura i diversitat**. Internacionalització no és exportació, sinó més aviat **cooperació** entre Fàbriques i **col·laboració** amb programes. Passa per mobilitat, intercanvis, convocatòries de residències i, en termes més generals, la **permeabilitat**. Alhora, significa prioritzar la capacitat d'**obertura de pensament** així com la possibilitat de **compartir models de gestió** fomentant espais de trobada.

FACTORS A CONSIDERAR:

Superar la barrera d'allò local

Internacionalització és superar la barrera d'allò local, i local és la província de Barcelona. A l'hora d'avaluar-la, per tant, tant és si parlem d'algú que ve des de Girona o de Londres. Cal no reduir la internacionalització a una qüestió de passaport.

Contextualització

És imprescindible poder contextualitzar com es tradueix la circulació i **no reduir-la a un nombre**, avaluant les necessitats de **cada projecte i de cada artista**, sense oblidar tampoc les que té **cada disciplina**

Cal tenir en compte el serveis que s'ofereixen: si es fa un **seguiment** personalitzat als artistes que arriben o surten i si se'ls ofereixi un **ajut econòmic i gratuïtat** de l'espai.

Capacitat de xarxa

Si per internacionalització s'entén capacitat de xarxa, caldria poder avaluar amb perspectiva **la trajectòria del projecte** en residència: ha estat després presentat a altres festivals, ha circulat, ha obtingut després altres residències, etc.?

Gestió de la internacionalització

Els equips de gestió són molt reduïts. Des de vàries Fàbriques s'ha suggerit l'opció que un **equip de tècnics específic del programa gestioni la burocràcia** que implica presentar-se a projectes europeus, formar part de xarxes i generar intercanvis en general. Si aquesta tasca es fa com a Xarxa, el potencial per a la internacionalització concebuda com a circulació i contacte seria més potent.

Selecció de residències/convocatòries

També aquí apareix la necessitat d'avaluar el mode com es fa la selecció de les residències per tal que respongui al criteri d'obertura.

L'allotjament

Malgrat no estar en relació amb l'objectiu prioritari d'aquest informe, cal fer constar aquí una necessitat bàsica i prioritària pel que fa a aquesta qüestió, compartida per totes les Fàbriques: **és urgent solucionar el problema que suposa la manca d'allotjament.**

Valor: La internacionalització com a obertura

Dimensions: Possibilitats d'accés ofertes per a compartir altres realitats i maneres de fer, concebre i pensar; capacitat de xarxa; permeabilitat

Pràctiques que inhibeixen o fomenten els valors. Les preguntes:

- quines oportunitats s'han ofert per a la mobilitat entesa com a obertura?
- s'ha potenciat la xarxa? el projecte en residència ha circulat després?
- com s'han seleccionat les residències? hi ha hagut una comissió externa formada per professionals de diferents sectors que ha anat canviant amb el temps?
- s'han fomentat espais de trobada per compartir models de gestió?
- quins intercanvis hi ha hagut amb altres espais de creació i entitats educatives?

4. La recerca en relació al risc i la qualitat, i la formació com a accés i el foment per compartir tendències

La raó de ser de la **formació** que proposen les Fàbriques té a veure amb la idea de procés, l'aposta pel risc i la participació i, per tant, es defineix com a totes aquelles activitats que tenen com a objectiu **oferir l'accés a professionals d'arreu del món i compartir tendències i qüestions específiques de cada sector amb una mirada transversal i multidisciplinària.**

L'avaluació ha de poder posar en valor la **qualitat** –és a dir, el rigor i l'aposta pel risc– dels cursos, laboratoris, *masterclasses*, etc. així com la **trajectòria** de les persones que imparteixen la formació.

Ha de destacar-se és si **l'aprenentatge ha estat o no incorporat** en el treball posterior de l'artista, però també si s'ha creat un **espai de trobada** amb altres artistes i professionals que s'ha traduït en **intercanvis i el desenvolupament de xarxes**. Per a avaluar això, cal temps i, evidentment, el seguiment directe dels artistes i professionals, així com l'aplicació de metodologies que puguin recollir la seva veu i la seves valoracions.

Pel que fa a la **recerca** que desenvolupen les Fàbriques, ha de pensar-se com a **creació de coneixement** en relació a la qualitat, el rigor i el risc.

Valor: La formació i la recerca

Dimensions: Grau en què s'ofereix l'accés a professionals d'arreu del món i foment d'estratègies per compartir tendències; risc i qualitat de la recerca

Pràctiques que inhibeixen o fomenten els valors. Les preguntes:

- quants professionals de primera línia han ofert cursos, laboratoris, *masterclasses*, etc.?
- com s'ha recollit la veu dels i de les artistes i usuaris/es per a fer després la selecció del contingut dels cursos?
- de quina manera s'ha fomentat una mirada transversal i multidisciplinària en les formacions?
- ha estat l'aprenentatge incorporat en els projectes artístics que tenen lloc a les Fàbriques?
- s'ha creat un espai de trobada amb altres artistes i professionals? Hi ha hagut intercanvis i s'han desenvolupat xarxes de col·laboració?
- S'han desenvolupat projectes de recerca que aposten per la qualitat, el rigor i el risc?

5. El territori com a responsabilitat social en matèria educativa i amb l'entorn

El valor del territori ha de tenir a veure amb la **responsabilitat social en matèria educativa i amb l'entorn**. Tanmateix, però ha de ser sobretot un eix **transversal**. Es percep, en alguns casos, com un bon objectiu però un mal símptoma que calgui fer-ho explícit, perquè hi ha el perill d'instrumentalitzar el territori.

En qualsevol cas, s'observa també aquí la necessitat no només de compartir recursos i experiències, sinó de poder disposar d'**informació actualitzada del que fan altres Fàbriques** per aprofitar les activitats que ja s'han portat a terme.

En l'avaluació quantitativa, és impossible explicar els vincles creats amb el territori a través del **desenvolupament de projectes pel barri** (tenint clar que una cosa és participar-hi i l'altra ser qui el porta a terme) i **accions com portes obertes, tallers, etc.** Cal poder avaluar qualitativament aquestes activitats i poder obtenir informació de l'impacte que han tingut.

Valor: El territori com a responsabilitat social en matèria educativa i amb l'entorn, desenvolupament social i sostenible

Dimensions: Canvis observables a l'entorn del projecte; dinàmiques socials observables desencadenades pel projecte.

Pràctiques que inhibeixen o fomenten els valors. Les preguntes:

- quin tipus d'accions s'han portat a terme i en quin grau de participació?
- s'han induït canvis específics en dinàmiques socials en sinergia amb altres centres educatius i de barri?
- s'ha creat i dinamitzat una xarxa en l'entorn social?

6. Altres

Un cop consensuats els valors, les dimensions i les pràctiques exposades fins aquí, caldrà especificar si encara n'hi ha d'altres que cal afegir.

PROPOSTA D'AVALUACIÓ QUALITATIVA A MIDA DE LES FÀBRQUES

Introducció

En aquesta darrera secció ens disposem a suggerir una proposta possible d'avaluació qualitativa de la xarxa de Fàbriques de Creació de Barcelona. Abans d'endinsar-nos-hi, resulta pertinent fer un comentari breu sobre què ens permeten obtenir i també què no ens ofereixen els mètodes qualitatius per a avaluar programes o polítiques públiques com és el cas de les Fàbriques. És a dir, abans d'especificar com es podria dur a terme aquesta avaluació, és adient especificar amb quins objectius s'endegaria i quina forma prendrien els eventuais resultats.

Tant pel context concret d'aquest informe com per la seva irrellevància genèrica per a l'avaluació de polítiques públiques, aquí no entrarem a exposar el debat quantitatiu vs. qualitatiu que sovint dificulta més que no pas enforteix la recerca o l'avaluació. És a dir, no defensarem que el fet d'emprar metodologies qualitatives és millor que l'ús de mètodes quantitatius. No obstant, sí resulta pertinent conèixer què podem esperar concretament de la metodologia qualitativa, per tal de no generar falses expectatives i comprovar que aquesta ens pot ajudar a assolir els objectius que ens proposem.

En aquest sentit, si bé la metodologia quantitativa ens ofereix una quantificació (valgui la redundància) de la realitat social, una perspectiva qualitativa s'interessa i ens permet donar resposta a preguntes com ara **què** és aquesta realitat social, **com** és que pren aquesta forma, per a **qui** exactament es manifesta d'aquesta manera i **per què**. Així doncs, al final de l'avaluació qualitativa proposada ens serà possible obtenir **descripcions, interpretacions i explicacions** de la realitat de les Fàbriques de Creació de Barcelona i per tant, no podem esperar obtenir un altre tipus de coneixement.

La metodologia qualitativa: perspectiva i característiques del seu disseny

Per seguir amb aquest breu incís que vol emmarcar amb quin propòsit ens embarcaríem en una avaluació qualitativa com la que aquí ens plantejem, només constatar que el disseny d'una avaluació qualitativa es fonamenta en les següents premisses referents a la realitat social a avaluar:

- no és objectiva ni cognoscible en la seva totalitat.
- és múltiple i està influenciada per una diversitat de percepcions
- està contínuament éssent interpretada i construïda a partir de les accions de les persones que hi conviuen.

En conseqüència, aquí proposarem un disseny que busqui copsar els diversos significats, percepcions, accions i concepcions que portin a terme les persones implicades en la xarxa de Fàbriques. Així, l'abordatge serà holístic alhora que flexible i sensible a la variabilitat d'aquests aspectes i com es desenvolupen en el seu context concret.

Aprentatges de la revisió i l'estudi/diagnosi

Malgrat que l'encàrrec inicial demanava explícitament explorar les possibilitats de millora que oferiria una avaluació qualitativa a la xarxa de Fàbriques de Creació, el plantejament concret que en fem aquí es fonamenta bàsicament en els dos pilars que constitueixen les dues seccions anteriors d'aquest mateix informe. És per aquest motiu, que hem cregut convenient presentar el treball de les tres fases en un sol informe i no pas en tres de separats i sense relacions clares aparents. Per aquesta raó, en aquest punt resulta pertinent sintetitzar les conclusions que es desprenen tant de la revisió sistemàtica de la literatura (incloent el feedback que l'ICUB va proporcionar al respecte) com del treball de diagnosi que constitueix el nucli central de l'informe.

Per una banda, la revisió bibliogràfica portada a terme ens ha permès constatar, com a mínim, dues evidències. En primer lloc, segurament vinculat a la particularitat del projecte Fàbriques de Creació, destaca la pràctica **inexistència d'experiències d'avaluació qualitativa** d'espais de creació com aquests.

Així doncs, si amb l'ànim de trobar alguna referència (encara que fos en sectors similars) i d'oferir, com a mínim, un context a la proposta d'avaluació que ara presentem, es va ampliar la recerca per observar que les indústries creatives segueixen sent valorades a partir de criteris economicistes i mesurables amb tècniques quantitatives de recerca.

De fet, és justament aquest context i el decalatge que es produeix entre aquesta manera d'abordar projectes com els de les Fàbriques de Creació (que en certa mesura es proposen justament escapar a aquestes lògiques economicistes) i les activitats que s'hi donen a la pràctica la que motivà l'elaboració d'una **diagnosi participada** pels i les responsables de les Fàbriques que ens permetés identificar quins valors orienten el dia a dia de les Fàbriques i ens donessin pistes de com poder avaluar-les a partir d'un abordatge que, per força, havia de ser diferent a l'economicista i fet a mida d'un projecte innovador, experimental i en continua transformació.

El resultat del treball conjunt amb les Fàbriques, es pot considerar un primer pas per del procés d'avaluació qualitativa del qual aquí proposem com creiem que hauria de continuar. En aquest sentit, els resultats de les entrevistes semiestructurades realitzades als i les responsables de les Fàbriques ens ha permès dibuixar una mena de **mapa dels valors** que orienten les seves activitats i, concretament, com entenen ells i elles aquests valors. És a dir, l'adopció de la perspectiva èmic (centrada en la mirada dels i les participants d'una realitat social concreta) característica de la perspectiva qualitativa que ja es va assajar en el primer contacte amb les fàbriques, recull els significats que les Fàbriques comparteixen i tracten de fer servir en la construcció diària de les seves realitats. Entre aquesta constel·lació de valors, n'hem destacat **la centralitat del procés de creació**, més que no pas el producte.

Així doncs, una avaluació qualitativa i continuada de les Fàbriques ens pot ajudar a *identificar les pràctiques que donen forma a aquest procés de creació*, enlloc de comptabilitzar (amb criteris econòmics o similars) els productes d'aquets processos

Objectius

Per tal d'operativitzar aquesta tasca, podem concretar que l'objectiu general d'una eventual avaluació qualitativa de les Fàbriques de creació hauria de ser:

- Donar compte del conjunt de pràctiques involucrades en els processos de creació que tenen lloc en el context de la xarxa de Fàbriques de Creació de Barcelona

A més, podem definir també els següents objectius específics:

- Copsar com les pràctiques que s'hi desenvolupen van encaminades o no a fomentar els valors que es consideren la raó de ser de les Fàbriques.
- Descriure quins factors contextuais afavoreixen o inhibeixen la realització de pràctiques encaminades a fomentar els valors que comparteixen i orienten les Fàbriques.
- Posar de manifest com els valors que comparteixen el conjunt de Fàbriques es tradueixen en pràctiques concretes i diferenciades en el context de cada Fàbrica.
- Explorar els processos de reproducció i canvi del conjunt de valors que regeix el conjunt de les Fàbriques.

Amb aquests objectius inicials es pretén tenir en consideració aquells elements que els i les responsables de les Fàbriques van identificar com a característics del conjunt de valors que constitueixen el seu mínim comú denominador. Aquests es poden resumir en:

- El seu caràcter provisional i canviant
- El respecte per la idiosincràcia de cada Fàbrica
- La rellevància del context polític i social a l'hora de condicionar les pràctiques que són possibles en els espais concrets de les Fàbriques.

Amb aquests objectius general i específics, ens trobem en disposició de proposar mètodes concrets que permetin recollir i analitzar la informació necessària per a avaluar qualitativament l'activitat de les Fàbriques de Creació.

[Breu] marc teòric i metodologia

Abans d'endinsar-nos en la descripció de les tècniques que poden resultar útils per a assolir els objectius proposats, voldríem afegir una curta nota conceptual. Si aquest text fos un projecte de recerca, es podria dir que hi manca un petit marc teòric, és a dir, quins són els conceptes centrals que emmarquen tant els termes en els que es fa el plantejament com les seves implicacions per a l'elecció d'una metodologia o una altra. Tot i així, també és cert que aquest "marc" es pot entreveure a partir de l'èmfasi en un concepte en particular: **les pràctiques**, una noció que a més fou validada com a unitat d'anàlisi a la reunió de devolució i treball amb els i les responsables de les Fàbriques.

No obstant, per acabar d'establir les coordenades des de les quals es fa aquesta proposta i no donar per suposat una definició inexacte de què és el que ens permet copsar una avaluació qualitativa, voldríem destacar alguns aspectes que fan de l'interès en les pràctiques una eina privilegiada per a l'avaluació de les Fàbriques de creació. Tal i com suggereix Wetherell (2012) entre d'altres autores, resulta interessant avaluar les pràctiques en tant que hi convergeixen una quantitat considerable d'elements característics d'allò que esdevé en un context com el de les Fàbriques de Creació:

- Pensar en les pràctiques implicar reconèixer la capacitat d'agència dels i les persones implicades en el procés de creació.
- També, les pràctiques són accions flexibles i creatives
- Alhora, estan relativament condicionades per la història i la cultura de cada context.

Així doncs, al focalitzar l'atenció de l'avaluació en les pràctiques, enteses de la manera que acabem de resumir, ens permet conjugar aquell interès per la globalitat (el context social i material que condiciona l'activitat de creació) i per la idiosincràsia de cada espai i cada projecte.

Recollida d'informació

Un cop establert el focus i el sentit que hauria de tenir una possible avaluació qualitativa de la xarxa de Fàbriques de Creació, ens queda proposar diverses eines per a recollir la informació al respecte. Donada la variabilitat en que es poden presentar les pràctiques involucrades en el procés de creació, creiem adient optar inicialment per un enfocament prou ampli per a copsar les diverses materialitzacions d'aquest procés. Dins de la diversitat de mètodes qualitatius existents, considerem que **l'enfocament etnogràfic** ens permet aquest abordatge.

L'etnografia ens permet assolir un coneixement profund sobre la realitat quotidiana dels fets socials. L'etnografia consisteix com a tècnica d'investigació en observar allò que la gent fa en un context localitzat d'interacció social.

Donat que l'etnografia dóna molta importància a la comprensió de l'ordre social des del punt de vista dels seus protagonistes, permet estar en contacte amb com els agents implicats en el procés de creació que esdevé a les fàbriques desenvolupa les seves activitats: què els preocupa, quins problemes hi ha, quines solucions troben...

A priori, l'enfocament etnogràfic assumeix la presència d'un observador extern en el context quotidià on esdevé la creació, hi participa un període de temps determinat per tal d'esdevenir un membre del grup però amb una perspectiva externa d'observador, recull observacions directes i converses informals en tant que principals fonts d'informació per la posterior anàlisi i, finalment, la informació es recull de forma relativament desorganitzada de tal forma que doni compte de la vida quotidiana del grup de persones que estem estudiant.

No obstant això, aquest plantejament sovint suposa uns costos elevats (fer etnografies de menys de sis mesos no té gaire sentit) i més si s'ha de dur a terme en, com a mínim, 9 ó 10 espais diferents. Per aquest motiu, malgrat que creiem que l'aposta per la etnografia com a eina d'avaluació qualitativa de les Fàbriques seria alhora innovadora i enriquidora, volem proposar també algunes alternatives o, millor dit, derivades de l'enfocament etnogràfic.

Aquestes es poden agrupar en dos grans blocs:

- A) Per una banda, enlloc de desenvolupar una etnografia completa de la xarxa de Fàbriques de Creació, es poden dissenyar **observacions participants puntuals** als diversos centres. La selecció dels diferents indrets d'observació seria capbdal i es faria pel que s'anomena mostreig qualitatiu i que es caracteritza per:
- a. Ser intencional (cerca de casos típics, extrems, màxima variabilitat, etc.)
 - b. Interessar-se pel discurs/significats (vs representativitat)
 - c. Ser acumulatiu, seqüencial i flexible

A més, aquesta opció ens permetria incorporar una mena de graella d'observació que incorporés els diversos valors i d'altres aspectes concrets a observar. Tot i que així es reduiria la obertura a la novetat i transformació constant de les Fàbriques (i copsar innovacions potencialment útils per a les altres Fàbriques i agents), també és cert que aquest procediment ens permetria unificar criteris entre Fàbriques i garantir en certa mesura l'alineació dels diversos agents al voltant dels principis/valors que guien les Fàbriques.

- B) Una segona alternativa, tot i que no molt desvinculada de la primera, seria demanar als agents clau dins de les Fàbriques (usuaris, responsables, públic, etc.) una sort **d'autoetnografia** que narrés la seva experiència en relació amb les Fàbriques. Així, a partir de l'obtenció d'una varietat de perspectives més o menys contrastables, ens seria possible copsar una part considerable de les pràctiques que es desenvolupen tant dins com fora de les Fàbriques i sempre en relació al significat que aquestes tenen per a les persones implicades. Aquest registre de la pròpia experiència, encara que hauria de partir d'un format obert, podria esdevenir també força semiestructurat (com la graella d'observació), tot prenent inspiració dels diaris de camp tradicionals. Aquests incorporen un component reflexiu que pot servir de catalitzador de possibles innovacions i d'actualitzador de la constel·lació de valors que guien les pràctiques vinculades a les Fàbriques.

Anàlisi de la informació

Un cop recollida la informació, aquesta es podria analitzar de diverses formes, molt condicionades pel format de la informació recollida (no és el mateix la informació que ens ofereix una graella d'observació que un diari de camp) i per la utilitat que se li vulgui donar.

En qualsevol cas, podem dir que l'anàlisi podria prendre fonamentalment dues orientacions. Per una banda, especialment si la informació recollida és oberta i inclou entrevistes enregistrades (una tècnica que en cap cas queda descartada per l'enfocament etnogràfic), ens seria possible fins i tot realitzar o una **anàlisi del discurs** o elaborar una **teoria fonamentada** (Grounded Theory) per a copsar com van canviant les concepcions sobre les activitats de les pròpies fàbriques i les diferències i similituds entre les perspectives de cada Fàbrica i cada agent implicat.

Per altra banda i potser més en línia amb els objectius tradicionals d'una avaluació tant qualitativa com quantitativa, també seria interessant utilitzar els diversos valors en tant que "taula de codis" per a organitzar i codificar la informació obtinguda mitjançant una **anàlisi de contingut temàtica**. D'aquesta manera, ens seria possible obtenir un seguit de pràctiques que afavoreixen o inhibeixen els valors que, segons l'estudi diagnòstic presentat en la secció anterior, haurien de guiar el dia a dia de les Fàbriques de Creació. Així, seria possible compartir experiències interessants entre Fàbriques així com detectar impediments i discontinuïtats en el procés de creació.

Actualització constant de la revisió de la literatura

Finalment, donat el buit considerable de literatura al respecte i el caràcter innovador de la xarxa de Fàbriques de Creació, creiem que també és adient *considerar la sistematització de l'exercici de revisió de la literatura* per tal d'anar incorporant no només possibles mètodes per a l'avaluació qualitativa sinó també experiències d'èxit (i de fracàs) que s'hagin produït en contextos similars.

Conclusió Parcial

Arribats a aquest punt, considerem que la proposta d'avaluació qualitativa que es planteja és alhora oberta, fidel als plantejaments dels i les responsables de les pràctiques i operacionalitzable. És a dir, apostar per un enfocament etnogràfic ens permet:

- a) Ajustar-lo a les necessitats i disponibilitats (e.g. pressupostos) de cada moment (pot ser més o menys dirigida/estructurada, amb un rol de l'avaluador més o menys participant i exposat o ocult).
- b) Mantenir un apropament "èmic" (centrat en la perspectiva dels agents implicats) que tant bons resultats ha donat en la fase diagnòstica pel que fa a la seva capacitat d'enrolar als participants en el procés de creació.
- c) Oferir una via sistemàtica d'aprendre, avaluar i reconèixer les activitats i efectes que sovint escapen als mètodes quantitius d'avaluació de polítiques públiques tot i que el seu valor és constantment reivindicats pels participants i gestors d'aquestes polítiques.

Finalment, creiem que aquest enfocament és innovador, obert i un pèl arriscat en la mateixa línia en que es va endegar el projecte de Fàbriques i, sobretot, ens ofereix una via per a integrar allò que es diu sobre la xarxa amb allò que s'hi fa.

